

LEGUM, QUÆ IN HOC LIBRO EX PROFESSO
 declarantur, & exornantur verba.

Lex Pœna pen. ff. ad l. Pomp. de parric.
 Modestin. lib. 12. Pandect.

Pœna Parricidii, more majorum hac instituta
 est, ut parricida virgine sanguineis verbera-
 tus, deinde culleo insuatur cum cane, gallo galli-
 naceo, & viperâ, & simia: deinde in mare pro-
 fundum culleus jactetur, hoc ita si mare proximum
 sit: alioquin bestiis obicitur secundum D. Hadria-
 ni constitutionem. Qui alias personas occiderint,
 præter patrem, & matrem, & avum, & aviam,
 quos more majorum puniri supra diximus; capitis
 pœna plectentur, aut ultimo supplicio macentur.

Lex unica, C. de iis, qui parent. vel lib.
 occiderunt. Imp. Constantinus A. ad
 Verin. Vicarium Africae.

Si quis parentis, aut filii, aut filie, aut om-
 nino affectionis ejus, qui nuncupatione Parricidii
 continetur, fata preparaverit, sive clam, sive
 palam id enixus fuerit, pœna Parricidii puniatur:
 & neque gladio, neque ignibus, neque ulli alii so-
 lemmi pœna subijciatur, sed insutus culleo, cum ca-
 ne, gallo gallinaceo & viperâ, & simia, & in-
 ter eas ferales angustias comprehensus serpentium
 contuberniis miscatur: & ut regionis qualitas tu-
 lerit; vel in vicinum mare, vel in annem projici-

ciatur, ut omni ab elementorum usu vitius carere
 incipiat, & ei celum superstiti, terra mortuo au-
 feratur. D. 11. Kal. Decemb. Licinio V. & Crispo
 Cass. Accep. prid. Id. Mart. Carthagina Constanti-
 no A. V. & Licinio Cas. Cass.

Justinianus in §. alia deinde institut. de pu-
 blicis judiciis.

Alia deinde lex asperissimum crimen nova pœna
 persequitur, que vocatur Pompeja de Parricidiis,
 qua cavetur ut si quis parentis, aut filii, aut om-
 nino affinitatis ejus, que nuncupatione parentum
 continetur fata preparaverit, sive clam, sive pa-
 lam id ausus fuerit, necnon is, cujus dolo malo
 id factum est, vel conscius criminis extiterit, li-
 cet extraneus sit pœna Parricidii puniatur: & ne-
 que gladio, neque ignibus, neque ulli alii solemni
 pœna subiciatur: sed insutus culleo, cum cane,
 gallo gallinaceo, viperâ, & simia, & inter eas
 ferales angustias comprehensus (secundum quod re-
 gionis qualitas tulerit) vel in vicinum mare, vel
 annem projiciatur, ut omnium elementorum usu
 vitius carere incipiat, & ei celum superstiti, &
 terra mortuo auferatur. Si quis autem alias cog-
 natione, vel affinitate conjunctas sibi personas ne-
 caverit, pœnam legis Corneliae de sicariis sus-
 tinebit.

ALPHONSUS NONUS COGNOMENTO SAPIENS,
 Castellæ, & Legionis Rex, septem partiti juris
 compilator.

Lex 12. in tit. octavo, partida septima.

Si el padre matare al hijo, ó el hijo al padre, ó
 el abuelo al nieto, ó el nieto al abuelo, ó á su
 visabuelo, ó alguno de ellos á él, ó el hermano al
 hermano, ó el tio á su sobrino, ó el sobrino al
 tio, ó el marido á su muger, ó la muger á su ma-
 rido, ó el suegro, ó la suegra á su yerno, ó á su
 nuera, ó el yerno, ó la nuera á su suegro, ó á su
 suegra, ó el padrastro, ó la madrastra á su enena-
 do, ó el entenado al padrastro, ó madrastra, ó el
 afortado, al que lo afortó. Qualquier de ellos que
 mate á otro con armas, ó con yervas paladimamente
 ó encubierro, mandaron los Emperadores, é los
 Sabios antiguos que este á tal que fizo esta enemi-
 ga, que sea azotado publicamente ante todos, é de
 si que lo metan en un saco de cuero, é que encier-
 ren con él un can, é un gallo, é una culebra, é
 un ximio, é despues que fuere en el saco con estas

quatro bestias, cosan la boca de el saco; é lancelos
 en la mar, ó en el rio que fuere mas acerca de
 aquel lugar do acasçiere. Otrosi decimos que to-
 dos aquellos que diesen ayuda, ó consejo porque
 alguno muriese en alguna de las maneras que de su-
 so diximos, quier sea pariente de el que así muere,
 quier extraño, que debe aver aquella mesma
 pena que el matador. E aun decimos que si alguno
 comprare yervas ó ponzoña para matar á su padre,
 é desdeque las oviere compradas se trabajase de gelas
 dar, maguer non gelas pueda dar, ni cumplir su vo-
 luntad, ni sele aguisase, mandamos que muera
 por ello, tambien como si gelase oviese dado, pues
 que no fiçó por él. Otrosi decimos que si alguno
 de los otros hermanos entendiere, ó supiere que su
 hermano se trabaja de dar yervas á su padre, ó de
 matarlo en otra manera, é no lo aperçibiere dello,
 pudiendolo facer, que sea desterrado por cinco
 años.

JOAN-

JOANNIS
 DE SOLORZANO
 PEREYRA,

J. C. HISPANI

De Parricidii crimine disputatio.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

In quo præfationis loco, plurimis & juriscon-
 sultorum, & honorum Auctorum non vul-
 garibus testimoniis Resp. salutem in pleben-
 dis sotentibus versari, docetur.

Ranquillum, pacatúmque omnis
 bene constitutæ Reipublicæ sta-
 tum, exhortatione præmiorum,
 & pœnatum metu servari, ut
 vulgaria Ulpiani, in l. 1. ff. de
 justitia & jur. & Horatii, 1. epis-
 tola. 16. testimonia præteream, eleganter Aris-
 totel. 1. Ethic. cap. 5. verbis civetis, hæc duo
 efficacissima media esse, ut civetis boni effice-
 rentur, tradentis. Et Democriti, qui (ut Plin-
 ius lib. 2. nat. hist. cap. 7. refert) duos tantum
 Deos esse constituebat, pœnam, & beneficium,
 quæ etiam pro Diis apud Assyrios colebantur.
 Inde optime Cicero pro Cluont. Summum (in-
 quit) rectè factis majores nostri præmium, plu-
 ra peccatis pericula esse voluerunt, & cum las-
 civientis naturæ vitio, homines in pejora fre-
 quentiùs laberentur, justissimis sanè de causis,
 in his Jurisconsultorum responsis, & Impera-
 torum rescriptis, quæ omnes ubique gentes
 non minus quàm ea venerantur:

Pithia que tripodæ ex Phœbi, lauroque profatur.

Tot passim constitutiones sparsæ reperiuntur,
 quibus severissimis pœnis, interdum etiam &
 levioribus (prou delicti, ac maleficii qualitas
 tulerit) fontes puniri, illique, qui á recto
 virtutis tramite deviarint, coerceri jubentur.
 Obras Posthumas.

Nihil enim adversus petulantiam & injusti-
 tiam magis, quàm castigatio, & animadver-
 sio convenit, & ut capitalibus pœnis, exiliis-
 que quibusdam, quemadmodum Ulpianus in l. con-
 gruit. 13. de offic. præf. scribit, communis bonæ
 gratia civitates purgantur. Sic enim & Cajus
 ait, in l. si à reo 71. §. fin. de fidejuss. Pœnas ob
 maleficia solvi magnam rationem suadere. Et
 Paulus, in l. licitat. 9. §. quod illicitè, ff. de
 publ. & vetig. Disciplina publica vigorem ex-
 pascere, ut illicitè facta competentis supplicio vin-
 dicentur. Sciebat hoc celebris ille Athenien-
 sium legislator Draco, qui, vel eos, qui otii
 damnati forent, capite multandos, suis legi-
 bus sanxerat, quas non immeritò Demades
 orator (ut Cœlius lib. 11. antiq. leet. cap. 3. &
 Alex. genial. 3. cap. 5. commemorant) non atra-
 mento, sed sanguine scriptas esse dictabat
 & Aristot. lib. 2. Rhet. non hominis, sed verè
 Draconis esse, asseverabat. Sciebat & anti-
 quissimi homines, qui ut Plato in Reip. refert,
 Rhadamantum (quò magis peccandi licentiam
 cohiberent) noxios, & criminis alicujus reos
 in Tartarum, quò delictorum meritis pœnas
 penderent, tradebant dimittere. Sciebat deni-
 que præci illi, & omni semper memoria re-
 colendi Heroès, qui diversis gentibus Nomo-
 philaces extiterunt, benèque ac rectè vivendè
 tradiderunt normam; quorum in tabulis nemo
 est qui nesciat, variis suppliciorum generibus,
 delinquentium audaciam compesti, eosque,
 qui statutam ac præfinitam legibus metam
 transilirent, puniri. Unde legislatores illos pro
 Diis habitos, & tanquam cœlestia numina ve-
 neratos, commemorant plures; Cœlius Rho-
 dig. lib. 18. antiq. leet. cap. 19. Mateacius de via
 & rat. jur. lib. 1. cap. 23. quippe cum lex nihil
 aliud

aliud sit, ut Demosthenes à Martino relatus in l. 2. de legibus, scribit, quam Inventio quadam, & donum Dei, correptione voluntariorum, & non voluntariorum peccatorum, ejusque virtus Modestino in l. legis virtus, de leg. & Quintiliano 7. inst. orat. cap. 6. testibus, ut plurimum in puniendo consistat.

Hinc in libris de Rhetor. Plato: Qui injusta (inquit) perpetrat, penas luit, & qui recte puniunt, justitia quadam freti puniunt, penaque justa justiores efficit, tanquam medicina quadam improbitatis. Quò respiciens Cicer. in 8. Philippic. malorum punitionem necessitatem potius quam voluntatem esse (quod Plato etiam ipse antea docuerat lib. 9. de legibus) his elegantissimis verbis ostendit: Quemadmodum in corpore, si quid hujusmodi est, quòd reliquo corpori nocet, uti ac sevari patimur, ut membrorum aliquid potius quam totum corpus intreat, sic in Reip. corpore, ut totum saluum sit, quicquid est pestiferum amputetur. Neque minus Clem. Alex. lib. 1. Strom. ita in eandem sententiam scribit: Lex eorum, qui ei parent curam gerens, ad pietatem in Deum instituit, & dicit ea, que sunt facienda, & propulsa omne peccatum, penas imponens his, que sunt mediocria, cum autem viderit aliquem ita se habere, ut videatur immedicabilis, utpote qui ad extremam procehatur injustitiam, tunc aliorum jam curam gerens, ne ab ipso corrumpatur, tanquam aliquam partem à toto corpore resecans, sic eum, qui est hujusmodi, occidit saluberrime. Est enim (ut Joan. Pontifex in eorum de pœnis, ait) compassenda malorum audacia, ut saltem pœne formidine retrahantur à noxiis, sique boni, sectando virtutem, meliores efficiant non cogantur cum illis perire: Et in puniendis sceleribus, non solum delinquentis ipsius, qui pœna afficitur, sed reliquorum quoque contemplatio adhibenda, ut ex Philosphorum schola Alex. Neap. advertit d. lib. 3. cap. 5. in princ. Nam delictum, quo impunitus, eo effrenatus fit: atque adeo ne serpat insitum illud, & radicatum in natura malum, & peccandi consuetudine in ferocem, & belluam etumpat audaciam, curandum est maxime (quod Pontifices ajunt, in cap. ut clericor. de vit. & honestat. cleric.) ut quos Dei timor à malo non revocat, temporalis saltem pœna cohibeat à peccato: & ut alma civilis justitia, delinquentes coercet, & illecebram venia, & impunitatis spem, à Republica exterminet; civitatesque, ac populos seu Herculea clava, Lerneis nocentium monstris expurget, & liberet. Malum enim (ut ait Cassiod. lib. 3. var.) cum perseverat augetur, & remediabile bonum est in peccatum, accelerata correctio. Unde nostrorum legum auctores, in l. ita vulnerat 53. ad l. Aquil. l. eum qui nocentem 8. de injur. maxime conducere inquit, ne delicta maneant impunita, & non immeritò M. Tull. 3. orat. in Catil. & inorat. in Pison. crudeles in patriam appellat judices, qui facinorosis hominibus delicta condonantes, eos, & alios ad similia, vel majora audendum, movere videntur. Pœna enim ut Paulus, in l. si pœna; & Callistr. in

l. capitalium, §. famosos, ff. de pœn. tradunt, in emendationem, & terrorem hominum inducta sunt; & Senec. teste, l. 1. de ira circa fin. Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur. Quò respiciens Quint. declam. 274. inquit: Quoties crucifigimus noxios celeberrime eliguntur vite, ubi plurimi commoveri hoc metu possint. Omnis enim pœna non tam ad delictum pertinet, quam ad exemplum. Atque ita ut Moses Deut. 1. admonuit, judices in pœnis irrogandis, nihil pertimescere debent, quia judicium Dei est; non enim lex, non judex delinquentes punit, (ut & Juris DD. post gloss. in l. cum probatio, C. de probat. declarant) sed ipsum delictum publica satisfactione culpam expiat, & tanquam debitum dissolvit. Quinimò ut Divin. Psal. Psal. 57. testatur, Deus ipse personam judicis peragit. Quamobrem non absque ratione Lacedæmonii cujusdam apophthegma laudatur à Plutarcho in Laco. apud quem, eum Charillus Rex summis laudibus efferretur; quomodo, inquit, bonus est, qui ne in malos quidem acerbus sit? Verendum est namque (ut in fugur. tradit Sallust.) ignoscendo malis, bonos perditum eamus: & ut ait Ambros. 1. offic. & faciunt alia, que tradit Joannes Neviz. in Sylv. nup. lib. 1. à num. 71. Guillel. Bened. in cap. Rainut. verb. mortuo el. 1. Noentes absolvendo, innocentes tradimus exitio. Nam ut inquit Salvian. lib. 7. de gubern. Dei: Potestas quippe magna, & potentissima, que inhibere scelus maximum potest, quasi probat debere fieri, si scelus patitur perpetrari.

CAPUT II.

Qua deterioris exempli sunt, vindicari severius debere, Pœnas non tam in delinquentium vindictam, quam in aliorum metum, & emendationem induci. Inde interdum & animalia puniri, & novis facinorib. nova supplicia excogitari, atque adeo leges merito in parricidas servare.

Solent autem, & debent interdum, quorundam malefactorum supplicia exacerbari, quoties nimirum, multis personis grassantibus exemplo opus sit, ut disertè Claud. Sarnin. scripsit in l. aut facta 16. §. fin. ff. de pœn. Nam cum ex Juvenal. satyr. 14. Dociles in imitandis turpibus, ac pravis omnes simis; & ut Cicero inquit lib. 3. de Orator. duo nos maxime moveant, exemplum & similitudo, que perniciosis exemplis hominum animos, & mentes inficiunt, exemplaribus quoque suppliciiis, & gravioribus pœnis eradenda; & averruncanda fuerunt: & omni studio nitendum, ut (quod olim in decimatione fiebat; de qua plurima ex Livio, Plut. Dionys. & aliis tradit Tiraq. de pœn. temp. caus. 47. P. Fab. lib. 1. semest. cap. 18. Just. Lips. de milit. lib. 5. dial. 18.) metus, & horror omnibus injiciatur, pœna verò ad paucos perveniat. Unde passim apud Terent. saviores ista animadversiones exempla vocantur, que eadem Greci, ut Callist. lib. 6. lect. ant. cap. 14. tradit, ναστηρια dicunt: & apud

apud nos quotidie hanc etiam ob causam, mortua jam delinquentium cadavera, quibus tamen, ut ille dixit, terram ignibus misceri, nihil interest, in cineres, vel secata in frusta, vulturibus mandanda mandari videmus, ut metu similis pœna, in se reliqui tam immane spectaculum veriti, ab eisdem facinoribus arceantur. Nam ut rectè ait Optarus Milevit. lib. 6. Ut terreatis vivos, malè tractetis mortuos; & Quintil. declam. 274. Non satis putaverunt majores eas pœnas constituere, quas possit aliquis excipere in vita; multos magis tangit sepultura, ad cogitationem post se futurorum, plerique gravius moventur. Cujus rei cum multa literarum monumentis testimonia prodantur, illud tamen pro cunctis adduxisse juvabit, quod ex historiis Græcicis Agel. lib. 15. not. At. cap. 10. Leonice de var. hist. lib. 2. cap. 18. & alia tradens Menoch. de arbit. cas. 285. de Milesiis virginibus retulerunt, que à furore, quo peccata voluntariam mortem opprebant, non desistere prius, quam Milesiorum decreto que postea se suspensio conficerent virgines, cum eodem laqueo, quo essent præcinctæ, nudato corpore, per fori medium jussæ palam efferri, alias tam inhonesti funeris pudore, ne sibi postmodum violentas manus injicerent, terruerunt. Addo bruta quoque animalia, licet ratione, & inferendæ injuriæ potestate carentia, l. 1. ff. si quadr. pauper. non solum ut facti memoria abolerent, ut nostratibus legibus continetur, l. 2. tit. 21. part. 7. Bald. in l. 3. num. 36. de jurid. cap. hoc ipsum 33. quest. 11. cap. mulier 15. quest. 1. Mant. singul. 15. num. 3. sed ut commissi etiam sceleris pœnas persolvat, & quod magis est, ut aliis timorem inficiant, aliquando puniri solere. Nam Mosaiico jure, Levit. cap. 21. Exod. 20. jumentum, si hominem interfecerit, lapidibus occidi jubetur; & Guido Papa deci. 238. Per. Herod. lib. 3. decr. tit. 16. se vidisse porcum furca suspensum scriptum reliquit, quod puerum comederat. Quin & Plinius lib. 8. naturalis hist. cap. 16. cujus verba refert & explicat Lipsius 1. de cruce c. 6. auctor est: Polybius cum Scipione in Africa, leones homicidas crucifixos vidisse, quia cateri metu pœna similis, abisterrentur eadem noxa. Et quod plus est, cædes ab inanimatis factas Athenis in Pritaneo judicatas testatur Demosth. contra Aristocr. Et statua Niconis, auctore Suida, quod ruens hominem vivum oppressisset & extinxisset, rea cædis ab interempti hæredibus acta, damnata & in mare demersa est. Quod non prosums à ratione abesse considerat Forner. lib. 1. select. cap. 10. Ergo cum (ut apud Agel. lib. 20. not. Atic. cap. 1. Sextus Cecilius dicebat, Acerbitas ulciscendi malefactorum bene, atque cautè obveniendi disciplina fit; & ut Cic. epist. ad Brut. inquit: Salutaris severitas vincat inanem speciem clementiæ; quid mirum, si præfactos hominum mores leges compescant? & in eos ultore gladio consurgant, qui non minus exemplo quam peccato nocent? Quid si flammæ, cruces, bestias, & atrociora interdum supplicia minentur? l. aut damnatum, §. hostes, & §. quicumque, l. capit. in princ. & Obras Posthumas.

in §. famosos, & §. qui ob inimicitias. l. ad Bestias, ff. de pœn. l. 2. C. de falsa mon. cum latè traditis ab Alex. 3. gen. 5. Cæl. 1. lect. cap. 5. Valer. Max. lib. 9. cap. 2. Pet. Fab. 1. sem. capit. 18. Petr. Greg. lib. 31. Syntag. Quid denique si pœna que delictis semper debent esse conformes, l. rescriptum 6. de his que ut indig. Menoch. quest. 90. num. 38. auctis sceleribus augeantur? cum sapienter hoc sicut cætera Pythagoras, ut refert Laërt. in ejus vita dixerit: Eos qui malos non puniant, velle bonis injuriam inferri. Et cum aliter Reipub. salus consistere nequeat, hominibus in homines, ferum, venenum, & insidias quotidie parantibus, & à concordia, quam bruta semper inter sua genera servant, desciscuntibus, ut optime post Plin. in præm. lib. 7. Juvenal. satyr. 13. deplorat:

Sed jam serpentum (inquiens) major est concordia parricid Cognatis maculis similis fera. Quando leoni Fortior eripuit vitam leo? quo memore unquam Exspiravit aper, majoris dentibus apris? Indica tygris agit rabida cum hygride pacem Perpetuum: tenuis inter se consentit urcum Ast homini ferrum lethale, &c.

Uno itaque ex homine, plurima homini sunt mala: unus adeo præceptis in omni flagitia fertur, ut parentibus ipsis (quibus, Platone lib. 11. de legib. testante, nullum apud Deos magis honorandum simulachrum inveniri potest) non parcens, ita atrox, horrendum atque immane scelus invenerit, ut quamvis in eo puniendo prudentissimi quique legum latores invigilaverint, nunquam tamen dignas tanto maleficio, & tam pernicioso exempli crimine, reperire poterint pœnas. Nam ut eleganter Cic. in orat. pro Rosc. Amer. Si id, quod præclarè à sapientibus dicitur, vultu læditur pietas, quod supplicium satis acre reperitur in eum, qui mortem obtulerit parenti, pro quo mori ipsum, si res postularet, jura divina atque humana cogebant? Nemo igitur miretur, si novo delicto novam & inauditam Romani pœnam excogitaverint. Nemo cullem, verbera, & serpentium contubernia queratur. Nemoque, ut Cic. 4. Tuscul. inquit: Parricida supplicio misericordiam commoveatur. Nam neque faciliori pharmaco potuit huic morbo mederi, & quo natura ipsa in officio retinere non valuit, ii magnitudine pœna, maleficio submoveri debuerunt. Ee Plat. teste, dial. 9. de legib. Si possibile esset sapius aliquem mori, justissimum esset, sapius parricidam occidi. Præsertim cum verissima sit illa Maximiliani Imperat. (quam refert Mantua sing. 16. n. 3.) sententia, à quo cum pro quibusdam, quos rota supplicio affici jussert, alicui quidam, ut mitius pledeoretur, contenderent, nusquam tamen id impetrare poterunt, quod diceret, multos homines barbaros & insolentes, non mortem sed mortis genus formidare solere. Et ut præclare Symmach. lib. 2. epist. 2. ait: Tantum demò legibus severitatis addendum est, quantum flagitia creverunt.

CAPUT III.

De parricidii nomine & orthographia: Qui olim qui hodie parricida dicantur. De parricidii quatuoribus, & eorum officio, & origine plura. Vulgata Pomponii J. C. lectio contra aliquorum emendationem asserta. Fest. Pomp. ex Scalig. sententia correctus.

Is ita de hujus severissimæ poenæ imponendæ ratione generaliter prælibatis ante quæ speciale ejus tractationem aggrediar, necessarium duxi, de parricidii acturus, ipsius nominis etymon in limine declarare. Olim igitur parricidæ, non hi modò, qui parentes vita privassent: sed & qui qualemcumque hominem occidissent, appellabantur: quod, & Fest. Pomp. testatur, in verb. Parric. & Plutarc. in Romul. dum scribit, Romulum homicidium omne vocasse parricidium, neque de eo, qui patrem occidisset aliam tulisse legem, quod illud impium, & nefarium, hoc impossibile judicaret. Quin & lege Romuli idem satis apertè significatur, quæ, ut Balduin. ad II. Rom. c. 11. & Just. Lips. ad leg. Reg. ostendunt, his erat verbis concepta, Parricidas omnes capite puniunt. Et alia Num. Pompil. quæ veluti in superioris interpretationem lata, ita (si Fest. ubi sup. credimus) scripta erat: Si quis hominem liberum dolo sciens morti duit, parricida esto. Quo eodem sensu lege Tribunitia prima, quam Brisson. lib. 2. de form. pag. 154. & Røvard. ad II. 12. tab. c. 3. referunt, cavebatur: Si quis eum, qui eo plebis cito Sacer sit, occiderit, parricida ne sit, id est, homicidii crimine non teneatur. Unde non improbabili videtur eorum, ut refert Balduin. super Barth. Zaneh. in annot. ad Salust. pag. 46. sententia, qui inde parricidam dictum existimant, quasi qui patrem, hoc est alterum hominem occiderit. Neque ratio scribendi quorundam: inter quos Brisson. sup. & lib. 14. de verb. sing. & P. Ærod. lib. 8. rer. jud. tit. 6. & Duar. ad tit. ad l. Pomp. de parr. per abusum literam, r, geminatam tradit, quod probat etiam Eguin. Varo in S. alia de pub. jud. qui parricide & parricidii, nomina, simplici tantum, r, pingere solent, & pronuntiare. Quamvis ego præstantissimos alios viros sequutus, receptam, & veterum librorum exemplis probatam, orthographiam immutandam non censeam. Sed & quod parricida antiquissimis istis legibus, quarum mentionem habuimus capite puniri cœpissent, in causa etiam fuit, ut parricidæ appellatio, translaticæ ad eos omnes extenderetur qui crimina capitali supplicio vindicanda, patrassent. Nam & quadam lege 12. tab. cujus verb. Cicero refert, 2. de legib. & exornat novissimè Ant. Clarus Silvius ad l. 12. tab. c. cap. 18. ita cautum erat. Sacrum sacræque commendatum, qui clepserit, raperitque, parricida esto. Et eos, qui ut capitalibus questionibus præessent, eligebantur, generaliter quæstores, sive ut Aconius Pedia. 1. Verr. ait quæstores parricidii vocantur. Inde Festus Pompejus supra: Parici quæ-

tores appellabantur (inquit) qui solebant creari causarum capitalium quærendarum. Et Pomponius in l. 2. §. deinde cum ararium, de orig. jur. Et Fenestella de magistr. Rom. lib. quæstores à populo constitui solere tradunt, qui capitalibus rebus præessent, qui appellabantur quæstores parricidii, quorum etiam meminit lex 12. tab. Quo in loco Pomponii legendum quidam ex Festo parici non parricidii arbitrantur, & hos quæstores Paricos dictos fuisse sibi persuadent, Contra quos tamen eruditissimus Josephus Scaliger, in notis ad Festum in parricid. omni opere vulgatam lectionem retinendam, quin & apud Festum etiam reponendam, contendit. Rursus, quam laudat, Pomponius 12. tab. Legem, nullibi reperiri, præstantissimus Jacob. Cujac. d. l. 2. advertit: Et vero constat, multis post Reges exactos & receptas 12. tab. annis in emergentibus causis capitales istos quæstores creari Livius namque scribit decad. 1. lib. 4. anno ab urbe condita 340. plebem Cossus & Medullio cons. Posthumiæ cadis quæstionem, de populi consensu mandasse. Et apud eundem decad. 1. lib. 9. aliquot post annos, Capuæ de ocula quadam principum conjuratione, Dictatorem quæstionibus exercendis C. Mævium dici placuit. Quinctium quoque Terentium, anno ab urbe condita 567. de pecunia Antiochi à Lucio Scipione capta, & coacta ex Petillii rogatione quærere patres eodem Livio decad. 4. lib. 8. teste jussurunt.

Frequenter autem quæstores ipsi ex officio cognoscebant, ut Alex. ab Alex. 2. genial. cap. 2. multis exemplis adductis ostendit, subdicens eos lictorem & viatorem habuisse, eorumque jurisdictionem, postea Triumviros capitales sibi vindicasse, quod & alii etiam Auctores, inter quos Zas. Cujac. &c. d. l. 2. observant. Sed & cum Cornerius Sulla, ut Pomponius d. l. 2. veritè deinde Cornel. de orig. jur. refert quæstiones publicas de parricidio, & aliis criminibus constituisset, horum quæstorum numerum, ut facilis de sontibus poenæ exigent, ad viginti propagatum. Alex. sup. ubi Thraqu. in addit. & alii commemorant. Verum enim verò, ut in viam ex diverticulo redeamus, licet olim ita latè Parricidii nomen pateret, postea tamen, ut Priscianus lib. 2. de ling. Lat. ait, qui patrem, aut matrem, vel aliam personam ex his, quæ appellatione parentum continentur, interfecissent, eo nomine notari cœperunt, licet per abusionem, ut Quint. lib. 8. inst. cap. 6. cum Alciat. lib. 4. de verb. sign. in princip. & Charitino lib. 4. de Catachresis loquente: & Joan. Bellon. de figur. jur. figur. 16. his verbis ostendit: Et parricida matris quoque, aut fratris interfector, quod abusio est. Inde Horatius 3. car. od. 29. Telegoni iuga parricida. Et Cicero. in parad. Patrem, inquit, vita privare per se scelus est: Sanguntini, qui parentes quos liberos emori, quam servos videre maluerunt, vita privarunt, parricida fuerunt: D. quoque Aug. lib. unic. de patient. In ipsi (ait) parricidii, quanto propinquiores quisque peremerit, tanto judicatur immanior. Interdum etiam ad fratrum interfectores hoc

no-

Liber I. Caput III. & IV.

nomen, sed cum adjuncto porrigi cœpit: Cic. pro Cluent. In ipso fratre parricidio nullum scelus prætermisum videtur. Liv. lib. 40. In ea cœna dicitur venenum datum, poculo epoto extemplò sensit, & mox coortis doloribus in cubiculum receptis sese, crudelitatem patris conquerens parricidium fratris, interdum & sine adjuncto: Unde D. Hieron. epist. 4. ad Rustic. in c. in apibus 7. q. 2. Imperator (inquit) unus, judex unus, provincia, Roma ut condita est, duos fratres non tulit, & parricidio dedicatur. Nonnunquam etiam, quod patria, patriæque Principes paterna veneratione coli debeant, l. veluti de just. & jur. qui in eos aliquid moluntur, parricidæ appellantur. Sic Cicero. 2. Philipp. Potest cuiquam utile esse fedissimum parricidium patria. Sic Suet. Valerius, & alii quos plenè diligentissimus Brisson. lib. 2. de formul. pag. 256. & lib. 14. de verb. sign. & Tiber. Dec. 2. tom. crim. lib. 9. cap. 5. congresserunt, Caesaris, & aliorum Romanorum Imperator, interfectores, passim parricidas appellant. De quo tamen ego pluribus alio loco tractabo, nunc hæc adduxisse sufficit, quibus ni falor, non ineptè expositum manet, latè patentem Parricidii appellationem, strictioribus terminis jam hodie conclusam, & ut plurimum parentum occisoribus applicatam.

CAPUT IV.

Solomem & Romulum nullas in parentum interfectores leges tulisse. Id meritò factum, multis & testimoniis, & exemplis ostenditur. Naturam ne suspicari quidem parricidium permittit. Leges facinoræ interdum non tam prohibere quam admonere. Prohibitionem & punitionem ad facinus invitare.

Mirum sanè videri non debet, proprio vocabulo parricidii nefas, olim apud Romanos caruisse, quippe in quorum mentes, ut Cicero pro Rosc. Amer. ait, nunquam venerat futurum aliquem ullo seculo fore, qui tam immane facinus auderet, quod si quando auditum sit, portenti, ac prodigii simile numeratur. Atque inde Solon, qui Atheniensibus, & Romulus qui Romanis leges scripserunt, nullam se peculiarem in parricidas legem tulisse, respondisse referunt Cicero pro Rosc. Plut. in Romul. Paul. Oros. lib. 5. cap. 16. Diog. Laert. in Solon. quod non sperarent, quemquam, qui tam impium maleficium committeret, exiturum. In quo prudentissimum horum legislatorum iudicium merito Cic. sup. vers. prudentissima, laudibus effert, cum de eo nil sanxerint, quod antea commissum non erat, ne non tam prohibere, quam admonere facinus viderentur. Leges namque, quibus boni non egent, malos, & suapte ingenio in omne vitium labentes mortalium animos, nihilo deteriores, ut Diog. Laert. in ejus vita, dicebat, efficiunt: sed imò ad peccandum interdum alliciunt, & movent. Quod ostendere volens Apost. ad Cor. c. 15. in fin ad Rom. c. 7. legem quæ peccatum

prohibeat, non dubitari dicere, virtutem esse peccari. Aculeus (inquit) mortis est peccatum, virtus autem peccati lex. Verissimè omnino, nam ut D. August. lib. 13. de civit. Dei cap. 5. hæc Apostoli verba declarans, scribit: Auger prohibitio desiderium operis illiciti, quando justitia non sic diligitur, ut peccandi cupiditas ejus dilectionem vincatur. Et ferè semper frequentius ea videmus, committi, quæ sæpius vindicantur, & maleficia antea non cogitata, nec cognita, ipsa quodammodo prohibitionem & punitionem doceri, & instigari, ut in parricidii, de quo agimus, crimine usu venisse, Seneca lib. 1. de Clem. his elegantissimis verbis ostendit: Pater tuus plures intra quinque annos culleo insuit, quam omnibus seculis insutos accepimus. Multò minus audebant liberi nefas ultimum admittere, quandiu sine lege crimen fuit. Summa enim prudentia altissimi viri & rerum natura peritissimæ, maluerunt, velut incredibile scelus, & ultra audaciam positum præterire, quam dum vindicant, ostendere posse fieri. Itaque parricida cum lege cœperunt, & illis facinus pæne monstravit: pessimo loco pietas fuit postquam sapius culleos vidimus quam cruces, &c. Et Hercules, quod Solon, & Romulus parricidii crimen nunquam fieri posse censerent, atque idè impunitum suis relinquerent legibus, non omnino exemplis carere videtur. Nam & Licurgus nullam adversus adulteros Lacedæmonios legem scripserat, cujus rei causam Spartanus quidam interrogatus, respondit, ut Plutarch. in vita Licur. & in apophteg. Lacon. recenset, minime existimasse Licurgum, Spartæ aliquid adulterium posse contingere. Et Persæ, ut Herodotus, in Clio. & Joan. Stobæus serm. 44. (unde & hanc præsumptionem nonnulli ex nostris juris auctoribus probant, ut constat Tiber ex Decian. tom. 2. crim. lib. 9. cap. 6. num. 2.) affirmant, adeò incredibile esse existimabant, quemquam in id sceleris & audaciæ præsumere, ut parentes, à quibus vitam accepit, vita privaret, ut parricidam, pro notho & spurio habendum, quis legibus sanxerit, rati legitimum sobolem nihil posse in perniciem parentum moliri. A quibus non longè abfuisse pater ille videtur, cujus est apud Valerium Maxim. lib. 5. cap. 9. in fin. historia, qui cum à filio neci sibi insidias comperisset, nec inducere in animum posset, ut verum sanguinem ad hoc sceleris progressurum crederet: filio in desertum locum perducto, gladium, quem secum attulerat tradidit, ac jugulum ferendum præbuit, nec veneno, nec latrone ei ad peragendum parricidium opus esse, affirmans. Quo factò non paulatim, sed magno impetu rectè cogitatio pectus juvenis occupavit, continuoque abjecto gladio, Tu verò (inquit) pater vive, & si tam obsequens es, ut hoc precari filio permittas, me quoque excupera, sed tantum queso, ne meus erga te amor eo sit villior, quod à penitentia oritur. Qui sanè omnes justissimè id sibi persuadere potuerunt, nam ut Cicero pro Rosc. Amer. Eleganter scribit: profecto res tam scelestæ, tam atrox, tam nefaria credi non potest: magna est enim vis humanitatis: multum

tum valet communitio sanguinis: reclamitat istiusmodi suspicionibus ipsa natura: portentum, atque monstrum certissimum est, esse aliquem humana species & figura, qui tantum immanitate bestias vicerit, ut, propter quos hanc suavissimam lucem aspexerit, eos indignissimè luce privarit: cum etiam feras inter sese, partus, atque educatio, & natura ipsa concillet.

CAPUT V.

Parricidii penam, à Solone & Romulo prudenter omittam; non minus prudenter postea, hominibus in hoc scelus saepe ruentibus, constitutam. Leges pro temporum varietate mutari oportere. Parricidium quis primus Romæ patrocinerit? Livii in hac re & Plutarchi dissentio. Tullie, Servii Tullii Romanorum Regis filia parricidium, & tempore & immanitate primum videtur.

Licet propter eam, quam superiori capite scripsimus, causam, Romani parricidii crimen proprio nomine, & peculiari supplicio, olim destitutum reliquerint: postea tamen cum homines ab aere illius ætatis probitate descendent, in omnia scelorum portenta declinarent, & ut scitè Ovidius 1. *Metam.* expressit, vita, pietate, & Astrea terris expulsa, vir conjugis, & illa mariti exitio imminere, & filii ante diem in paternos annos inquirere cepissent: atque ita intelligerent prudentissimi quique rerum publicarum gubernatores nihil esse tam sanctum, quod aliquando, ut Cicero, *de orat. pro Roscio.* scribit, non violaret audacia, sceleris hujus (proh dolor) singulare, exemplareque supplicium necessarium esse, ejus frequentia moniti cognoverunt, & sapienter à Solone & Romulo pratermissum; non minus sapienter pro temporum vicissitudine fore constituendum. Nam & si Symmachus, *lib. 10. Epist.* dicat leges in commune bonum procedentes, nunquam occasum pati, verius tamen est, consensere eas, languere interdum, & mori, ut ex optimis auctoribus docet Fran. Jurerus, *in not. ad Symm. lib. 2. Epist.* & secundum varietatem temporum, ut Pontifex Innocent. *in cap. non debet de consang. & aff.* admonuit humana quandoque statuta absque reprehensione variari. Sic enim Claudianus.

Priscamque resumunt
Canitum leges, emendanturque vetuste,
Acceduntque nove.

Et apud Livium, *lib. 34.* Lucius Valerius de lege Oppia abroganda agens. *Quemadmodum* (inquit) *ex his legibus, que non in tempus aliquod, sed perpetua utilitatis causa, in æternum lata sunt, nullam abrogari debere fateor, nisi quam aut usus coarguit, aut status aliquis Reip. inutilem fecit: sic, quas tempora aliqua desiderarunt, leges mortales, ut ita dicam, & temporibus ipsis mutabiles esse video.* Undè Prothel modo ipsis quoque occasionibus leges variabiles esse oportere, Sextus Cæcilius apud Agel-

lium *lib. 20. cap. 1.* Jurisconsultus non inficiatur: quin pro temporum moribus, vitiorumque, quibus medendum est fervore, & frequentia mutandas, aut etiam denuò ferendas esse confitetur. Quod, ut alia exempla deficerent, ipso hoc de quo noster est sermo, parricidii crimine, apertissimum redditur, cui perniciosissimo Reipub. damno, contra Solonis & Romuli opinionem nascenti, & in dies magis ac magis pullulanti, oviam eundem fuit, & tam pestilenti morbo congruo remedio subveniendum; quæ omnia non sensisse modò, verum eleganter etiam expressisse Paulus Orosius *lib. 5. hist. cap. 16. in fine*, non dilute auctoritatis scriptor videtur, sic inquit. *Igitur talem Marii triumphum, Romanamque victoriam, incredibile facinus, & nunquam antea Romanis cognitum, Roma subito perpetratum, versa in horrorem, ac merorem tota urbe fuscavit.* Publicius quidam Malleolus, servis amittentibus, matrem suam interfecit. Damnatius parricidii, insutusque culleo, in mare projectus est: impleveruntque Romani facinus & penam, unde Solon Atheniensis decernere ausus non fuerat, dum fieri posse non credit: & Romani, qui se ortos à Romulo vident, etiam hoc fieri posse intelligentes supplicium singulare sanxerunt. Eo itaque hominum audacia procedente, ut neque hoc scelus intentatum relinquerent, necessitas quodammodo penam extorsit. Nam præter Publicium Malleolum, quem primum hujus criminis auctorem Orosius in *supra dicto loco Livium lib. 48.* sequitur commemorat; anno, ut Joannes Coras. 1. *misc. cap. 5.* & Didacus Covart. *in clem. si furiosus in init. 2. part. numer. 1.* existimant, ab urbe condita C. D. Lucius deinde Hostius, ut Alexand. ab Alexand. *lib. 3. genes. cap. 5.* & Cælius Rodiginus *lib. 11. cap. 17.* referunt, parricidii insimulatus, pari ac Malleolus supplicio necatus, & concreciatus, pœnas rependit. Nisi magis Plutarcho in *Romul.* assentiri velimus, qui hunc Lucium Hostium primum fuisse, qui parricidium commiserit, his verbis testatur. *Ac multa secula visus est reitè ejusmodi injuriam futuram desperasse: nemo enim sexcentis post annis Romæ tale facinus perpetravit: sed post Hannibalis bellum Lucius Hostius fertur primus patrem occidisse.* Quamvis ego primam haud dubiè hujus sceleris ream, & quæ crudelitate cæteros qui usquam fuerint parricidas superasse videretur, Tull. Servii Tullii Romanorum Regis filiam fuisse censerem, quæ ut Livius *lib. 1. Valerius lib. 9. c. 11. Dionys. lib. 4. Sabellii. exemp. lib. 3. c. 9. in fine, Alex. lib. 2. genial. c. 6.* & alii tradiderunt, cum improba regni cupiditate commota, patrem à Tarquino superbo cui nupta erat interficiendum curasset, postquam jam immane illud parricidium commiserat, prætervehens ipsa carpento, infestis furtis agitata, supra patris defuncti corpus vulneribus, & plagis affecti, vehiculum duci jubere non dubitavit. Ob cujus inhumanum scelus, & rei fœditatem, non solum se æterna infamia, sed locum etiam ipsum cognomine sceleris commaculavit, & brevi, patris manibus ab impia filia

pœ-

pœnas exigentibus, exulare coacta, regnum male partum amisit. Unde Valerius Maximus ubi supra, hoc crudelitatis exemplum *Tempore vetustissimum, conscientia nefarium, voce improbum ac monstri simile appellat, & Seneca in Octav. act. 1.* infandum his verbis.

—Dedit infandi

Sceleris pœnas cum Tarquino
Tullia conjux, que per casti
Membra parentis, egit sævos
Impia currus: laceroque seni
Violenta rogos nata negavit.

Sed & subscribam verba Nasonis, *6. Pastor.* qui postquam Tulliam, matrum in necem patris suadentem inducit, non minus appositè atrocis hujus criminis impietatem ita prosequitur.

Regia res scelus est: rocro cape regna necato,
Et nostras patrio sanguine tinge manus.
Talibus instinctus, solio privatus in alto.
Sederat: attonitum vulgus ad arma ruit.
Hinc eror, & cæder: infirmaque vincitur ætas.
Sceptra gener rocro capta superbus habet.
Ipre rub Equilibris, ubi erat sua regia, cæsus,
Concidit in dura sanguinolentus humo.
Filia carpento patriis iniura penates.
Ibat per medias alta ferossque vias,
Corpus ut aspexit, lacrymis auriga profusus
Resisti: hunc tali corripit illa sono.
Vadis an expectas pretium pietatis amarum?
Duc, inquam, nostras ipsa per ora rotas,
(Certa fides facti) dictus sceleratus ab ipsis
Vicis: & æterna res ea preta nota est.

Sed neque exemplo hoc supremum maleficium caruisse videtur, nam literarum etiam monumentis prodium est, Plutarchum in *paral. apud Alex. sup. Bapt. Fulg. lib. 9. cap. 11. in princ.* Eucratidem Bacrianorum regem, virtute, ac rebus præclarè gestis nulli secundum, ingenti ab Indis victoria parata, triumphantem, & opimis spoliis referentem, se se in patriam, ut suis gratularetur, recipientem, filii insidiis, cui absens regni habenas dederat, exceptum, & miserè trucidatum fuisse: nec eo scelere contentum filium, pari ac Tullia audacia, per corpus patris vulneribus sauciati currum agere, & insepultum cadaver abjicere non dubitasse. Ut sic vel his exemplis appareat, facilius posse summorum vitiorum, quam virtutum imitatorem reperiri, & non omnino (ut Franc. Patric. *de regn. lib. 8. tit. 9. ait*) contemnendam videri vocem illam qua dicitur, *Nullum regnum sine domestica cæde, aut parricidio esse solere.*

CAPUT VI.

Filiorum, qui apud varias gentes parentes occiderint, plurima exempla relatu non innocenda. Besii Pæoniensis parricidium, ejusque ultio miraculosa. Filios non minus, quam extraneos parentum vite insidiari, Accursii, & aliorum hanc in rem testimonia in medium adducta. Nationes quadam ex more parentibus necem inferre, & alias eorum carnibus vesci, alias canibus tradere, alias è saxo dejicere. Sardonius risus unde.

Fuerunt & alii aquo omnes gentes, nationesque, qui parricidium committere nequitiam veriti, & omnia divina, atque huma-

na jura turbantes, passim in antiquorum, & recentiorum auctorum commentariis, non sine execratione commemorantur. In quibus ego referendis, non est, cur longiorem rationem nunc facere velim, cum me aliorum, sc. Thear. vita hum. *vol. 39. lib. 2. pag. mibi 35 17.* Ravis. Textor *in offic. Bapt. Fulg. lib. 9. cap. 11.* diligentia hoc labore levaverit, & singulis prope nostræ hujus tractationis paginis, rerum procedendum ordine requirente, frequens multorum mentio facienda sit. Sed subjiciam nihilominus aliqua parricidarum quorundam exempla, quæ, vel aliis minus cognita, vel lectoribus minus ingrata futura fore censuerim. Et ut ab Hecata initium dicendi faciamus, sanguinaria quædam, ut Diod. *lib. 2. bibl. Cæli. Rhod. lib. 11. cap. 21. Coras. 1. misc. c. 5.* & alii enarrant, foemina fuit, quæ prima; quò Persam patrem occideret, acnotum invenit. Prolomam etiam scribit Polybius, & ex eo Fulgos. *lib. 9. cap. 9.* ex facinoris crimine quòd patrem vita exisset Philopator cognominatum. Sed & Ardicum Pamphiliæ tyrannum, annis jam fessum parentem, & insuper natu majorem fratrem vita privasse, locupletissimus auctor est Plato *lib. 10. de Republ.* Artaxerxis item filios de interficiendo patre conspirasse: Et Antipatrum matrem suam Thessalonice per materna ubera vitam deprecantem occidisse, Balduinus in *Galicia deinde inst. de pub. jud.* noster ex aliis recenset. Neronis quoque cum alia, tum verò Agrippinæ matris præcipuo loco à Xiphilino ex Dio. in Nerone. late Tacitus *lib. 14. ann. & Philo. in vita Apoll. lib. 4. cap. 12. ad fin.* ubi Ner. eleganter invehitur, parricidium commemoratur, quam cum primum occidere dolis tentaret, & impositam navi submergere non succedente, Antico occidit jussit, causatus eam sibi insidiarum fuisse, & quòd ejus opera, multa facinora perpetrasset. Sed neque minus impium Nicomedis scelus esse videtur, qui, ut Justinus *pagin. 290.* & Fulgosus *lib. 9. cap. 8.* referunt, indulgentissimum patrem Prusiam Bithyniæ regem, à quo regni gubernacula vivo adhuc acceperat, immanissimè trucidavit. Phraatis etiam, Horodis Parthorum regis filii detestandum facinus præteriri non potest, qui parentem cum triginta filiis, quamquam ab ipso regni successor designatus, occidit, gravitèrque paucis temporis moram in vicino jura mortis patre ferens, cum venenum parum proficere videretur, brevissimam interficiendi viam aggressus, propria manu illum præcluso spiritu (ut post Plutarch. in *Ant. Fulgosus lib. 9. cap. 11. retulit*) suffocavit. Dionysium quoque, matrem per venenum necasse, & Leptinem fratrem, eum in navali prælio servare posset, interficere passum fuisse *lib. 14.* de varia histor. narrat Ælian. Sed & vindicat sibi in hac parricidarum tragœdia non ultimum locum, Caii Torani atrocitas, licet ei non ademerit vitam, qui sibi vivendi causas suggestit, dedit tamen operam, ut patrius aliorum manibus sanguis effunderetur. Namque trium virum partes sequutus, proscripti patris, sui prætorii & or-

na-

nati viri latebras, atatem, notasque corporis quibus agnosci posset, Centurionibus edidit, qui eum persequuti sunt. In quo tamen facto, quod Valerius lib. 9. c. 11. Apian. bellorum civil. lib. 4. adjicit silentio involvi non potest. Senem nempe de filii magis vita, & incrementis, quam de sua sollicitum, an incolumis esset? & an Imperatoribus satisfaceret? interrogare Centuriones cœpisse: E quibus unus: Ab illo inquit, quem tantopere diligis demonstratus, occideris: protinusque pectus, ejus gladio trajecit; collapsusque est senex infelix, auctore cædis quam ipsa cæde miserior. Idem penè de Villio Annali ab eodem Valer. ead. loco narratur, qui cum proscriptus ad clientem suum confugisset, sceleratus filius, per ipsa vestigia patris militibus ductis, occidendum eum in conspectu suo objecit; bis parricida, consilio prius, iterum spectaculo. Telegonus etiam, ut Dictys Cretensis de excid. Troja lib. fin. in fin. recenset, Ulysses Patrem qui, somniorum diritate conterritus latrabat, hastili confodit. Unde Horatius 3. carm. Od. 29. eum parricidam appellat, quamvis Homeri interpretes, ut Lambinus ad Horatium supra, testatur, hoc à recentioribus poetis confictum fuisse arbitretur. Ego verò, & si certum id fuerit, non tamen censeo inter impios Telegonum omnino connumerandum, cum in Ithacam patris amore ductus, veniens, inscius & imprudens hoc facinus perpetraverit, luctuque & dolore maximo, patris morte comperta fuerit affectus. Nec ab simili ratione, excusari quoque posse Alcamæonis & Orestis parricidium existimo, quorum ille, Eriphilem matrem, quod Amphiarum patrem Policini prodidisset: hic Clytemnestram, in Agamemnonis patris ab ea interfecit vindictam occidit. Verum de his, & aliis similibus casibus, peculiaris alio loco nobis habendus est sermo, infra lib. 2. c. ante penult. Nunc Bessi Paoniensis parricidium, & miraculosam ejus ultionem superioribus subnectemus. Hic enim, ut ex Plutarco de sera numin. vind. Petr. Ærodius lib. 4. rerum jud. tit. 11. cap. 8. scribit, cum patrem interfecisset, crimen diu fuerat obscurum. Tandem inter cœnandum, multis una epulantibus, cum supervolitasset hirundines, atque ei præcipue obstreperent, exiit mensa, baculoque deturbans nidum, pullos in terram projectos, ac si furore corripere pedibus iterum iterumque proculcat. Cumque, qui aderant, cur id tam inhumaniter postularent, respondit: jam diu in se eas falsum testimonium dicere, garrire & personare se parentem occidisse. Quibus verbis ad Principem delatis, reque omni diligentius discussa, Bessus parricidii damnatus, meritas pœnas rependit, hirundinibus eum, non secus, ac Græves Ibiici poetæ occisores, prodentibus, de quibus Ausonius in Monosyllab. Ibycus ut perit. vindex fuit altivolans Græves. Verum quid singulos parricidas recensere? aut quid frustra horrendi hujus criminis reos in compendium redigere conor? cum adeo homines (heu dolor) humanitatem exuerint, ut non urbs ulla, non domus, his naturæ monstris jacere videatur.

Jam in ipsum pietatis asylum ferox erumpit audacia: jam præmaturo voto hæreditatis occupanda, omnium malorum radix avorida, in patris fara filium impellit. Unde recte Ovidius 1. metam. dicere potuit.

Filius ante diem patrios inquit in annos.

Nec minus rectè Justin. in auth. ut cum de appell. cog. §. causas filium meritò exheredatum videri, si parentibus suis manus intulerit: si gravem & inhonestam injuriam eis ingesserit: si eos in criminalibus causis accusaverit: vel eorum vita per venenum, aut alio modo insidiari tentaverit. Et alibi in §. penul. inst. quod cum eo. idè Macedoniano Senatui consulto prohibuit fuisse, mutuas pecunias eis dari, qui in potestate parentum essent, quia sepe onerati arte alieno creditarum pecuniarum, quas in luxuriam consumebant vita parentum insidiabantur. Ex quibus eleganter ut pleraque alia, deduxit Acurs. in l. fin. verb. aliena Cod. de parr. quem ibi Jas. Alex. Dec. Purpur. & alii sequuntur, & Menchaca in l. lib. n. 5. C. de inoff. Tiber. Decian. lib. 9. crim. c. 9. n. 13. non magis à filiis, quam ab extraneis, pactum super patris viventis hæreditate utiliter fieri, cum captanda paternæ mortis timor (quæ fuit pacti improbandi ratio) d. l. fin. in filiis non minus, quam in cæteris adsit quod elegantissime etiam ostendi Terentius in Adelph. sic inquit:

Porro autem dum studeo illis ut quam plurimum facerem, contrivi in querendo vitam atque ætatem meam. Nunc exacta ætate hoc fructu pro labore ab his fero odium: Meam autem mortem expectant.

Faciam igitur huic capiti finem, si prius illud pro coronide, quod superioribus admodum convenit, animadvertentim, quarundam gentium, celeberrimum, & multis retro seculis observatum morem viguisse, ut senio jam confectos parentes, filii perimerent, & quod belluinam supergreditur feritatem, eorum item carnis vescerentur. Quod de Indis & Massagetis historiæ pater Herodotus, lib. 3. Strabo, lib. 2. Geog. Cæl. lib. 11. c. 18. Pet. Greg. lib. 36. Syntag. c. 24. n. 29. & alii recensent: & de Caspiis, qui parentes ubi septuagesimum annum excessissent, domi inclusos, fame necare consueverunt, Cælius Rhodiginus lib. 11. lect. anti. c. 21. testatur. Sed & Bactrianorum hac in re crudelitatem omnem fidem superare videbitur, nisi multorum auctorum inter quos Cæl. sup. Alex. ab Alex. 3. gen. c. 2. Corr. 1. mis. c. 5. Balduin. in §. alta delude, qui alios referunt, Tib. Decian. lib. 9. crim. c. 15. n. 32. adseveratione confirmaretur, qui jam senio confectos parentes, vivos canibus apponebant, ad hoc ipsum de industria enutritis, quos ea ratione sepulchrales vocabant. Quin, & Sardis lex erat, si qua Æliano de var. hist. lib. 4. fides adhibenda est, ut filii patres, jam senectute graves, fustibus cæderent, & interemptos sepelirent: absurdum arbitantes, si delirus senex ulterius in vivis ageret, in fraudeque & peccatum, corpus senectute grandæva mactatum impellerentur: ridebantque, interim

maximè, pereuntes parentes, se feliciter & beatè mori existimantes, quod liberorum impietate mortem oppeterent. Unde, ut Erasmus, Chil. 3. Cent. 7. adag. 1. & ex Timæo Bapt. Pius annot. c. 6. adnotarant Sardonius risus proverbii vice apud antiquos usurpari cœpit.

CAPUT VII.

Parricidium qualiter fuerit ab Aegyptiis, Hebraeis, Græcis, Persis, Macedonibus, Lusitanis, & aliis gentibus vindicatum. Romanos non parricidium modò, sed & verberatum à filio patrem graviter vindicasse. Servo Tullii lex in hanc rem allata, & diligenter exposita. Quid sit plorare. Quid querere. Quid jubulare. Sacer homo quis. Quæ sacrata leges. Sacer homo cur impudè à quolibet occidi possit. Ex Macrobo. pulsati parentis pœna. Virgillii, Ulpiani, & Seneca de hoc delicto sententiæ.

Igitur mortalibus, in hoc (ut in reliqua alia) parricidii crimen frequentissime prorumpentibus, in tanta hujus sceleris ubertate, prudentissime singula ferme gentes singulares, tanto maleficio pœnas excogitaverunt. Nam etsi Plato quem refert Connanus lib. 1. comm. cap. 10. caput Hydra amputare eos dicat, ut est in proverbio, qui singulis delictis, legibus conatur occurrere: tamen, ut non minus rectè Arcesilaus relatus ab Erasmo in Apophthegm. in Arceis, dixisse memoratur, quemadmodum ibi multi sunt medici, ubi multi sunt morbi, ita ubi plurimum vitiorum esset, per multas quoque leges esse oportere. Vel ut alia maleficia, vel non puniri, vel remissius coerceri potuissent: hoc tamen, de quo loquimur, novum in se & atrox, novis quoque & atrocibus, severisque suppliciis omnino vindicari debuit. Nam ut præclare Tullius in orat. post redit. ad Senat. inquit: Parentes carissimos habere debemus, quod ab his vita, patrimonium, libertas, civitas tradita est, quæ omnia in illorum violatione violantur. Inde ei, qui parentem occiderit, naturæ legibus vivere non licere, Jul. Capitolinus in Anton. testatur; & Quintilianus, in declam. 299. maximum omnium scelus, parricidium vocat, & cum in hujus criminis atrocitatem omnia commenta antiquitas fuerit, ceterior tamen (ait) est pœna quam scelus. Apud Aegyptios ergo, patris, matris interfectorem (ut ex Diodoro Siculo, lib. 2. cap. 3. Alexand. 3. gen. cap. 5. Covarr. sup. Plaza in epitom. de lib. cap. 22. num. 1. Joann. Bohem. de morib. omn. gen. lib. 1. capit. 5. alii recensent) adeo gravi admidversione coercerent, ut eum per singula membra acutissimis calamis impeterent, mox manitissimis ictibus consociatum, super spinarum acervum comburent. Macedones, Alex. sup. teste parricidas, & Majestatis reos, quin & eos quoque, qui illos quovis gradu contigissent, saxis obruebant, quod & Lusitanis motis fuisse Strabo lib. 2. Obras Posthumas.

Geog. & Bohemus sup. lib. 3. cap. 24. testantur. Neque aliter Mosaica lege apud Hebræos hoc crimen vindicari inde colligitur, quod in Deuteronomio, cap. 21. filius contumax, & protervus lapidari jubetur. Sed & divinus Plato 9. de legib. non passus tantum maleficio inultum relinqui; prudentissimè statuit, magistratum jussu ab eorum ministris parricidam occidendum, trahique debere nudum in statuum trivium, ubi universi magistratus in caput mortui lapidem mitterent, & ita civitatem omnem purificarent, ac deinde ultra regionem exportatum corpus projicerent. Græcis quoque eandem lapidationis pœnam in usu fuisse, non obscure constare poterit ex Eletra sic apud Euripidem in proamio Orestis verba faciente

Argivis autem edictum est, nec nos teço recipi. Neque ignis usu juvari, nec quemquam nos alloqui fas sit. Ut parricidas, Hæc autem præfinita dies est. In qua tententiam feret, ac decernet Argivorum urbs. An nos lapidibus obrutos perire. Oportet: anne gladio jugulum ferire?

Constantin. Harmenopolus lib. 9. Epitom. tit. 6. in fine, legem ita conceptam reliquit. Qui ascendentem, aut descendentem, propinquum interemit, igni traditor. In Wisigothorum etiam legibus, Leges Wisig. lib. 6. tit. 5. lib. 17. c. 18. ultimam huic sceleri animadversionem, omniumque bonorum amissionem infligendam esse, docemur. Et apud Mediolanenses municipalibus statutis ea, teste Julio Claro, lib. 5. sentent. §. parricid. num. 5. imponitur pœna, ut parricidæ, ad equi caudam adstricti, & alligati, per urbem trahantur, moxque rotæ lignæ in texti, miserabiliter secari disceant. Horatius Epod. 3. cum allium vehementer propter illatum ei damnum detestaretur, judicaretque cicutam minus, ac lentius corpus cruciari, tantum venenum, in parricidii criminis pœnam usurpandum fuisse, his verbis demonstrat.

Parentis olim si quis impia manu Senile gustur frergerit: Edis cicutis allium nocentius, &c.

Et lib. 2. Od. 13. cum in arborem excandesceret, cujus casu ictus fuerat, illam ab eo plantam fuisse ait qui patrem interfecisset.

Illum & parentis crediderim sui regisse corvæ, &c. Julius verò Cesar ut Sueton. in Casare cap. 24. tradit, parricidas severissimis suppliciis affectos, bonorum etiam omnium damno multabat, quod (ut Justus Lipsius lib. 6. Annal. Tacit. ostendit) olim non nisi in atrocissimis criminibus fieri solebat. Quò fit, ut non abs re inter exempla summæ indulgentiæ Antonini Pii, illud Capitolinus in Antonino Pio, constituat, quòd parricidam in insulam desertam duntaxat remiserit, quia ei naturæ legibus vivere non licebat. Theodorici Regis Gothorum filia, à Theodato Rege Tuscia, quòd matrem sacrum Domini corpus sumentem, veneno interemisisset; incenso foriter balneo; ejus vaporibus

suffocata est, ut Petrus Gregor. *lib. 36. cap. 24. num. 18.* testatur. Sed & curiam Parlamenti Gallici Tarquetium majorem, qui parentem suum Pictaviensem electum occidit curaverat, discerpi primum claudere forfice, deinde artus ad roram adfringi voluisse, ac postremo concremari ex Theatro vitæ humanæ *vol. 19. lib. 2. pag. 35 17.* cognovimus. Romanis majorum more, nova quædam & singularis (ut statim trademus) pœna in usu fuit: apud quos, jam inde à primis urbis cunabulis, illatæ parentibus à filiis injuriæ, ex Servii Tallii legibus severissimè quoque vindicabantur. Inter quas ut refert Festus Pompejus, *lib. 14. de verb. sig. in plorare*, quædam erat ita concepta. *Si puer parentem verberit, aut olle plorasset parentes, puer Divis parentum sacer esto:* quæ in lege, ut & hoc obiter animadvertemus, *Plorasset parentes*, ut idem Festus exponit, idem est quod *elamavit*. Solebat enim (ut rectè Jacobus Rævardus ad *ll. xlii. cap. 13.* & tradit alia Christ. Colerus *parerg. cap. 13.* admonuit) is cui vis aliqua fiebat, si quidem ruri ageret, jubulare, sin verò in Romana civitate, & civis esset, proquiritare, idest aliorum civium auxilium exposcere. Unde illud Terentii in *Adelp. Observo populares ferre misero, atque innocenti auxilium subventi inopi:* In quem locum Donatus, *Et hoc est (inquit) quod veteres quiritare dicebant, quirites conclamare.*

Quod & M. Varro *lib. 5. de ling. Latin.* his verbis explicuit: *Vicinaque horum quiritare jubulare. Quiritare dicitur is qui Quiritium filium elamans implorat, ut quiritare urbanorum, sic jubulare rusticorum.* Quod verò in supra scripta lege filius patrem verberans Divis parentum sacer esse jubetur, eum sensum idem Festus *lib. 17. in sacr. habere* testatur, ut à quovis sine fraude posset occidi. *Nemo enim (inquit) sacer is est, quem populus judicavit ob malefictum neque fas est eum immolari, sed qui occidit, parricidii non damnatur, nam lege Tribunitiâ primâ cavetur: Si quis cum qui eo plebis citò sacer sit, occiderit, parricidâ ne sit.* Ex quo quovis homo malus atque improbus sacer appellari solet. Quæ eadem ratione leges sacratas dictas fuisse, idem Festus *dist. lib. 17. in sacrat. leges.* (Et corpora Tribunorum & Priucipum hac etiam ratione sacrosancta dicta ostendit Jacob. Durant, *Casel. lib. 1. var. cap. 1.*) & Paulus advertunt, quibus sanctum erat, ut qui, quid adverterit eas fecisset, sacer alicui Deorum esset, cum familia, pecuniæque. Quam sanctionem in legibus regis, & in duodecim tabulis frequenter inveniri, doctissimus Barnab. Brisson. *lib. 2. de form. pag. 154.* pluribus probat. Quod si quis mirum existimaverit, quod cum cætera sacra violari nefas sit, hominem sacrum jus fuerit occidi, hujus rei causam à Macrobio accipere poterit, qui eam non in eleganter his verbis exposuit: *Veteres nullum animal sacrum in finibus suis esse patiebantur, sed abigebant ad fines Deorum quibus sacrum esset: animas verò saceratorum hominum, quos Græci iusur vocant, Divi debitas exstimabant. Quomodo igitur,*

quod sacrum ad Deos ipsos mitti non poterat, à se tamen dimittere non dubitant: sic animas, quas sacras in cælum mitti posse arbitrati sunt, viduas corpore, quàm primum illo ire voluerunt. Regia igitur lege si pulsatus, à filio parens, parentes conclamasset, parentum Divis filius sacrabatur, devovebaturque, & tamquam impius atque improbus homo à quolibet impunè interficere poterat, quæ lex à Virgilio *6. Aneid.* notata videtur, dum apud inferos graviter eos puniri docet à quibus.

Pulsaturus parens, aut fraus innoxia clienti.

Licet Romani ea perpetuò usi non videantur, cum scribat Plpianus in *lib. 1. de obsequiis parentum.* & pat. *prest.* Si filius matrem, aut patrem, quos venerari oportet, contumeliis affecisset, aut impias manus eis intulisset, præfectum urbis delictum ad publicam pietatem pertinens, pro modo ejus vindicasse. Et Seneca *lib. 9. cont. 4.* legem esse dicat, ut ejus qui patrem pulsaverit, manus præcidantur: Quam Senecæ legem hodie observari posse, tradit Wesemb. in *parat. de parric. in fin.* quamvis ego eum dumtaxat iterum in potestatem ut ingratum revocari, cauterum inveniam, in *l. unica C. de ingratis. lib.*

CAPUT VIII.

Parricidii pœna apud Romanos qua fuerit. Eam prius à Tarquinio in sacrilegum quendam usurpatam. Parem videri parricidii, sacrilegii rationem. Quo primum tempore parricide culleo insui coperint, & an id fuerit legibus, an moribus introductum. Valerius in hac re cum Livio, Modestino, & aliis auctoribus pugna. Et qualiter ab Steph. Pighio Cujac. & Pet. Aërod. composita. Et Valerii emendatio tentata. Nostra tandem de tota controversia, sententia.

SED oportune jam de singulari supplicio, quod Romanorum legibus parricidis irrogabatur, verba faciemus. Nam & in eo arcana quædam latent mysteria, Eleusinis sacris reconditiora, quæ nos, non absque aliqua lectionis voluptate, & utilitate aperire conabimur: Et Romanos (ut Cicero *pro Roscio Amer.* ait) non modò armis plus quàm cæteras nationes, verùm etiam consilio, sapientiæque potuisse, præstitisseque iis, qui apud cæteros sapientissimi fuisse dicuntur, tum ex hac re vel maxime demonstrabimus. Illi igitur infandi hujus criminis reos (ut diseretè Tullius, *sup. & lib. 2. de invent.* Modestin. in *l. pœna ad l. Pomp. de parric.* Julius Paul. *lib. 5. sentent. tit. 24.* Constant. in *l. unic. C. de his qui parent. Just. in §. alia deinde inst. de publ. iud.* & alii passim auctores enarrant quos suis locis referemus Virgis casos sanguinels, cum cane, gallogallinaco, simia, & vipera, culleo insui, atque ita in mare, vel in proximum amnem deurbari voluerunt. Cujus pœnæ expositionem antequam ex ordi-

ne

ne aggrediar, si de ipsius origine, & progressu non nulla tractavero, non omnino oleum me & operam perdidisse censebo. Et sanè Valer. Maxim. *lib. 1. c. 1.* (idem refert Dion. *lib. 3. qui tamen Attilium hunc Duumvirum vocat:* hoc supplicii genus in Marcum Tull. Duumvirum à Tarquino Rege irrogatum, quod librum secreta civiliū sacrorum continentem, custodiæ suæ commisit, corruptus Petronio Sabino describendum dedisset, non multò post, parricidis lege assignatum fuisse ait; quod pari vindicta parentum, ac Deorum violatio expianla videretur. Est enim sacrilegium parricidio proximum: & utriusque sceleris ut plurimum radix est avaritia, ut Anton. Sylvius ad *leges XII. cap. 81.* advertit, ac proinde Polygnor. in descriptione inferorum, prope eum, qui patrem contumeliosè pulsaverat, jacentem sacrilegum pinxit: quem mulier multiplici venenorum, & tormentorum specie cruciare non desinit, ut Pausanias in *Poc.* testatur. Sed est aduc, cur in suprascripto Valerii loco hæere quis possit. Primo dum tradit non multò post Tarquinii tempora cullei supplicium parricidis infictum: ac rursus dum id lege effectum fuisse demonstrat. Nam illud Tito Liv. *lib. 48.* & aliis repugnat, in quibus jam alio loco docuimus, primum omnium Public. Malleol. sive ut Plurar. in *Romu.* existimat. Lucium Hostium matre interempta, antè ab urbe condita sexcentesimo hanc pœnam subisse, atque ita quadringentesimo amplius annis post Regum tempora. Posterius verò Modest. responso *l. pœna ad l. Pomp. de parric.* non leviter adversatur, quo; hanc de qua agimus pœnam, non lege aliqua, sed majorum more institutam fuisse docemur. Et quidem à prima difficultate, Steph. Pighius in *annot. de Vale.* auctoritate manuscriptorum codicum, Valerium absolvit, contendens, negationem ex ejus verbis tollendam, legendumque multò post, cum hoc historia, & probatorum librorum fides expostulet: quam emendationem Jacob. Cujac. in *not. ad Paul. lib. 5. sentent. tit. 24.* cum Glareano omni opere admittit, & alterius quoque manuscrip. Codicis, qui in Biblioth. S. Victoris reperitur, testimonio confirmat. A secunda verò ipse idem Cujac. *ead. loc.* Hierony. Magicum *lib. 4. misc. cap. 8.* Valerium liberare contendens, legem ab eo pro more usurpari ait. Mos enim pro lege est, & ut Ulp. in *lege distant.* & Julian. in *l. de quibus. ff. de legibus*, fatentur, diuturna & inæterata consuetudo pro jure & lege non immeritò custoditur, & in hi que ex non scripto descendunt, observari solet. Ego verò hac in re Pighii, & Cujacii judicio acquiescere nequeo; nam præter Valerium, singulare hoc supplicii genus, nominatim parricidis legibus esse irrogatum, Quintilianus in *declamata. 299.* de colloquens, his verbis ostendit. *Tumulo scelus videretur cui, leges ternam negant? cui statim ora, oculosque à iudicio lege jussit obduci? &c.* Quin ut optime Petrus Aërodus *lib. 8. rer. jud. tit. 6. cap. 9.* considerat, Cicero etiam ipse, *d. orat. pro Roscio*, hoc apertissime demonstrat, dum præ Obradi Posthumas.

Solone laudat majorum suorum prudentiam, quod ille nullam legibus suis in eum, qui parentem necaret pœnam constituisset. Romani contra: cum intelligerent nihil esse tam sanctum, quod non aliquando violaret audacia, supplicium singulare in parricidas excogitaverint, ut quos natura ipsa retinere in officio non potuisset, ii magnitudine pœnæ maleficio submoverentur. Planè enim immeritò Solon reprehenderetur, si prius quàm hoc crimen Malleoli factò, & scelerè committeretur, nihil de ea re Romani suis legibus decrevisset. Sed & advocari hanc item in partem Orosii *lib. 5. cap. 16. in fine*, auctoritas potest, qui cum Malleoli matricidio urbem totam more subito turbatam dixisset, statim impleverunt (subdit) Romani facinus, & pœnam unde Solon Atheniensis deterrere ausus non fuerat, &c. quò fit, ut necesse videatur pœnam hanc jam tum legibus definitam fuisse. Quæ argumenta tantum apud Pet. Aërod. *supr.* fuerunt, ut nihil in Valerio mutandum assereret, & quod Duumviri supplicium non multò post parricidis lege irrogatum esse ait, ad leges duodecim tabularum referendum arbitretur, quarum hanc pœnam constituentium verba sibi agnoscere in Modestino *d. l. penult.* videtur cum ait: *Cæum virgini sanguine insui.* Ego quidem, quo primum tempore hoc apud Romanos supplicium institutum fuerit, nunc amplio, & propter diversas scriptorum sententias mihi non liquere pronuntio. Quod verò ad introductionis modum spectat, lege id, non more receptum fuisse magis existimo: nec uni Modestino; plus quàm Valerio, Quintil. Cicero, & aliis, qui una hoc lege inductum consentiant, tribuere possum. Trahit me etiam in hoc iudicium Paul. Orosius, qui in suprascripto capite, Romanos parricidium fieri posse, Malleoli exemplo doctos, supplicium inquit singulare sanxisse, quod quidem loquendi genus legem potius sapit quam morem; mos namque diuturno usu, & crebris populi exemplis inducitur: lex verò uno icu, quæ è republica esse videntur, estatuit & sancit *l. de quibus cum sequentibus ff. legibus cap. 3. & 4. 1. dist. cap. 1. 2. dist. latè Connanus. 1. com. cap. 10.* Accedat his, modestinum quidquid majorum more, cullee pœna puniri parricidas scribat, non excludere quin ea, lege aliqua induci cœperit: Sæpe sapius namque pœnæ more majorum sumi; improprie dicuntur, quæ ex certis aliquibus originem traherent. Sic enim Sallust. in *Catilla. De confectis* (inquit) *sicuti de manifestis Perum capitalium more majorum supplicium sumendum.* Et Varron. *lib. 60.* *Vix hæc fatus eras, cum more majorum de ponte in Tiberim deturbant.* Et Tacitus *lib. 20. annal.* *Elangulimus; patres conscripti: nec jam ille Senatus sumus, qui occiso Nerone delatores, & ministros more majorum puniendos, flagitabat, & Valerius lib. 4. cap. 7. in principio.* Nam cum Senatus Ruppilio, & Lenati consulis mandasset: *ut in eos, qui cum Graccho consenserant, majorum animadvertent.* Sidonius etiam Appollinaris *lib. 3. epist. 12.* ubi Pet. Colujus alia cogit, & multa Pet. Obradi Posthumas.

B 2

Fa-

Faber. lib. 2. Semestr. cap. 7. cum propria manu à quibusdam, qui majorum suorum sepulchra violabant, vindictam sumpsisset, pronutiasse iudicem ait. *Mors majorum reos tanta temeritatis jure casus videri.* Et Ulpianus in l. patre furioso ff. de his qui sunt sui, noster haud dissimiliter, patriam potestatem, quam constat regiis, & decenvirilibus legibus institutam, majorum moribus tribuit, sic inquit: *Nam cum jus potestatis moribus sic receptum, &c.* ubi Accursus non omnino ineptè, jure civili, & legibus interpretatur, quamvis eum Egularius Baro in d. l. patre furios. reprehendat: & Franciscus Connanus lib. 2. com. cap. 13. & Jacobus Rævardus ad l. 12. cap. 3. aliter atque aliter Ulpiani verba exponentes, rejiciat.

CAPUT IX.

Cullei supplicium Modestinum mori majorum tribuere. Justinianum id novè à Pompejo institutum testari. Martianum parricidas poena legis Corneliae de sicariis puniendos docere. In hac pugna Hotoman. Cujac. Balduinum, Sigonium, Anton. Augustin. Duaren. & alios, nihil, quod probari possit, dixisse. Quid nos in difficili hoc articulo existimemus. Multis juribus lux allata. Eum, qui ab aliis inventa restituit, aut reformat, sibi interdum totius rei nomen adsumere.

Verum enim verò hæc quæ de hujus supplicii initiis, & origine, tam latè in præcedenti capite disputavimus, incassum dicta videri poterunt, nisi, duplicem obicem, seu scrupulum removcamus, quo tota hæc res oppidò turbari, & obscurari videtur. Prior est, quod Martian. J. C. in l. 1. ff. ad l. Pomp. de parr. non antiqua aliqua, & incognita lege, non etiam majorum more, ut Modestinus in d. l. poena scribit, sed poena ea quæ est legis Corneliae de sicariis, parricidas teneri testatur. Alter verò, quod Justin. Cæsar in d. §. alia deinde inst. de pub. jud. asperimò huic parricidii crimini, lege Pompeja novam hæc cullei poenam irrogatam esse, expressis verbis ostendit. Quod si ita est, Modestinus, cæterosque etiam Romanæ historiæ auctores, quorum testimonia laudavimus; peccare necesse est, dum ea multis ante Pompejum annis institutam, & majorum moribus à Romanis observatam esse, fatentur. Propter quas difficultates interpretes varias in hoc articulo sententias comminiscuntur, quæ tamen se invicem perimunt, ut milites illi, quos ajunt, ex Draconis dentibus natos. Et ut varia relinquam Accursii in d. l. 1. ad l. Pomp. & in d. §. alia deinde & Accursianorum iterpretamenta, quæ neque ipsi auctoribus satis probantur: Catellianus Cota, in memorab. verb. culleo. Frac. Horom. ad l. P. R. c. de l. Pomp. Pardulphus Pratejus. ibid. Aimar. Rivarius de hist. jur. lib. 2. pag. 222. Tiber. Dec. lib. 9. crim. cap. 7. & alii Justiniani verbis alleciti, indistinctè hæc cullei poenam singularique parricid.

darum supplicium Pompejana legi assignant, & tribuunt, quorum judicium invenio, à Paulo quoque Manutio de ll. Romanis pag. 230. fuisse receptum. Qui tamen non satis stabilis pedamento nituntur, cum Romanæ historiæ veritas refragetur, quæ multis antè Pompejum annis, hoc supplicium parricidii irrogatum ostendit. Et præterea Martiani, & Modest. responsa non explicant. Quamobrem Antonius Augustinus de ll. Rom. c. de l. Pomp. Hispaniæ nostræ augustissimum jubar, hæc cullei legem à Pompejo Magno latam non fuisse, ingenue fatetur, fieri tamen potuisse, ut alia lege hæc eadem poena imposita fuerit. Balduinus autem d. §. alia deinde, num. 14. & Duarenus ad tit. ad l. Pomp. de parr. quid Cornelia, quid Pompeja rogatio in parricidarum supplicium induxerit, se ignorare testantur, sed ut ut sit, Pompejum totam hæc rem rectius tandem composuisse, & certam de parricidis legem tulisse. Jacobus Cujac. in parat. l. de his qui parent. & novis ad eum tit. recitat. & notis, & in notis ad Paul. lib. 5. tit. 24. & in notis ad d. §. alia deinde. In hoc eodem falo subsistens, nihil certius commentus, existimat, Cornelium Syllam aliquam de parricidii legem rogasse, quæ cum strictè, ad eas tantum personas tractaret, quæ propriè parricidii appellatione continentur, postea nova Pompei Magni lege, quam Martianus in d. l. 1. ad l. Pomp. commemorat, latiorè interpretationem accepit. Et tandem Constantinum in l. unic. C. de his qui parent. cullei poenam more majorum, ut ait Modestinus in d. l. poen. institutam, & usu jam abolitam, reduxisse. Carolus Sigonius lib. 2. de antiquo jur. Rom. cap. 5. quem Joannes etiam Rosignus lib. 3. antiquit. Roman. cap. 25. refert, & sequitur, primam de his qui parentes occidissent legem, tom latam fuisse opinatur, cum Lucius Hostilius patrem interfecit, aliquanto post Anibalès bellum, quam legem ipse putat fuisse hujusmodi. Si quis parentes occiderit, aut verberaverit, et si damnato obvolvatur, os fulleulo lupino, solæ lignæ pedibus indicantur, & in carcere ductus, ibi sit. transspersus, dum parietur culleus, in quem conjiciatur, & profuerit, precipietur. Hanc legem putat L. Cornelium Syllam, constituta publica quaestione repetiisse, & confirmasse, nihil autem addidisse: Pompejum verò postea, & in personis quibus irrogari deberet, & in supplicio ipso nonnulla mutasse. Sed & sine qui existimant, cullei quidem supplicium, jam inde à prisca temporibus, sive majorum more, sive lege aliqua, ut nos magis probavimus, in parricidas inventum Ita tenent Pet. Errod. lib. 8. rerum judic. tit. 6. cap. 9. Petr. Plaz. in epit. de l. 1. cap. 22. num. 7. Joann. Oinoto. in d. §. alia deinde num. 3. Pompejum autem virgarum sanguinearum verbera, & animalium, quæ simul cum parricida culleo insui jubentur, consortium addidisse, quæ omnia olim incognita fuisse, argumento est, quod Cicero, Livius, Valerius, Plutar. & alii auctores, licet longe, lateque de hac poena tractaverint, nullam eorum

mentionem habuerint: à Pompejo autem idcirco credi possunt inventa, ut de parricida non amplius sumquam de homine, sed brato supplicium sumi videretur, quem ab hominibus ad feras; & eas quidem immundissimas, & impiissimas relegarent. Ob quod poenæ auctarium, non immeritò Justinianus in d. §. alia, totum hujus animadversionis commentum adscribit Pompejo: & antiquum supplicium, ob partem denuò adjectam novum appellat. Verum suos isthac teneant auctores, ego qui nullius in verba juravi, nec aliorum pedarius esse decrevi, quid in obscuro hoc articulo, aut verum, aut certè vero similis existimen, proferam nunc doctorum hominum (ut cætera quæ dixerim alia) judicio subiectum, erga quos ea & fui semper, & modò sum observantia, ut vel spongiam illis liberè tradam, quæ, vel una litura, quæ minus aptè dicta censuerint, non emendare tangerit, sed & delere facile possint. Arbitror igitur L. Cornel. Sullam, anno ab urbe condita 688. legem tulisse, quæ simul cum cæteris sicariis, particulari quodam capite, in parricidii reos, statuebat, ut & Pomponius in l. 2. §. deinde Cornel. de origine jur. juris historiam tractans, videtur ostendere, & ex Imperatoria quadam Sæntione L. fin. ad l. Cornel. de fals. in C. Theod. haud obscure colligitur, ac postea cullei poenam, more majorum parricidis imponi solitam, paulatim in usu esse desisse, quo usque Pompejus Magnus, qui post Sullam floruit, anno V. C. ut Rosinus ubi supr. tradit 698. peculiarem aliam de parricidii legem rogavit, quæ & totam hæc rem luculentius composuit, & forsitan, ut Hotomanus ubi supr. advertit, ut certus denciceps hujus criminis quisitor esset, instituit: sanciens, ut patentem occisores, more majorum speciali cullei poena punirentur. Fratrum verò, sororum, à latere cognatorum, vel affinium, poena legis Corneliae de sicariis. Quod satis Modestinus in d. l. poena versio, qui alias, Just. in d. §. alia deinde in fin. & Justinianus ostendunt, & mihi Martiani responso non remorante, facile persuadeo. Nam quod ille in l. 1. ff. ad l. Pompej. ait lege Pompeja caveri, ut qui generaliter, patrem, matrem, avum, aviam, & cæteras consanguinitate junctas personas occiderint, ea poena teneantur, quæ est legis Corneliae de sicariis, ad primum planè legis Pompeje caput, ut satis ex Venulejo in l. hos accusare 12. §. item nec lex ff. de accusat. colligitur, spectat, & pertinet, quo (ut in legibus tralatitium est l. 1. ad l. Ealcidiam. Bernard. Walth. 2. miscel. c. 16. Alc. 5. parerg. cap. 23. antiquior duntaxat lex Cornelia referebatur, retractabaturque: non tamen ita accipiendum est, ut non alio ejusdem legis capite, gravior poenæ parricidio, quam ordinariæ credi statuta fuerit. Si enim nihil aliud Pompejus statuisset, quam ut parricida lege de sicariis teneretur, quis rogo non inemptam illi illius curam, & sanctionem censeret? cum nulla planè posset dubitandi ratio assignari, ob quam, cum is, qui extraneum, & nulla sibi ne-

cessitudine junctum hominem occidisset, Cornelianæ legis supplicio subderetur; is qui parentibus, fratribus, aut similibus personis mortem inferret, ab eo esset immunis. Accidit igitur hic, quod de lege Licinia scribens tradit Macrobius lib. 3. cap. 17. In ea ferenda, qua sitam esse legis auctoritatem, exolescente metu legis antiquioris: ita ut de ipsis XII. tabul. factum sit: Quarum ubi contemni antiquitas cepit, eadem illa, quæ aliis legibus cavebantur, in aliorum nomina transierunt. Neque quòd juxta hæc interpretationem, nimis generalia Martiani verba restringimus, quispiam causetur. Nam neque novum, aut insolens est, unam legem per aliam exponere, & latè loquentem, certo aliquo modo restringere. Neque in ea, de qua agimus, materia, exemplo deficiunt. Sic etenim Paulus lib. 5. sentent. tit. 24. Legem Pompeja (inquit) de parricidis tenetur, qui patrem, matrem, avum, aviam, fratrem, sororem, patronum, patronam occiderit. Hi & antè insui culleo in mare præcipitabantur, hodie tamen sibi excurrunt, vel ad bestias dantur. Quibus in verbis, valdè generaliter Paulus, cullei poenam, ad eos omnes, quorum mentionem fecerat, restulit, quæ tamen, ut ex Modestino, & Justiniano resolvimus, non aliis, quam parentum occisoribus, irrogabatur. Pompejus igitur legem Corneliam ad propinquorum interfectores sub certa aliqua forma reduxit: cullei verò poenam, in eos qui parentes necavissent, restituit, quod & Didacus Covarrub. in Clem. si furiosus in initio 2. part. numer. 12. in fine, in Valentini Forsterus lib. 1. hist. jur. civil. pag. 81. post Accursium & Bartolum in d. l. 1. ad l. Pompej. de parric. sensisse quoque videntur.

Et Justinianus dum novam hæc cullei poenam appellat, & Pompeja lege inductam fuisse significat, vel pro suo more facit, solet enim poenas suo tempore usitatas, legibus ipsis, ex quibus crimen descendit, adscribere: ut legi Juliae de adulteriis poenam capitis, cum tamen ejus legis poena fuerit relegatio, ut rectè Cujac. lib. 5. sentent. Paul. tit. 23. in principio, advertit, & Tiraquel. in l. connub. num. 6. post alios quos restulit, adnotavit; vel ut melius cum eo agamus, novam hæc poenam, non quasi à Pompejo recens inventam, sed quasi extraordinariam, inusitatam, & ut Constantinus in l. unic. Cod. de his qui parent. ait non solemnem, vocavit (Quod Cujacius etiam tenent in parat. C. de his qui parent.) ait, quod meæ sententiæ consecratorum est, Pompejo cullei supplicium tanquam ab eo inventum assignat, quod illud lege Corneliae scriptum, iterum suscitaverit, & in forum reduxerit, personamque, & causas, in quibus irrogandum esset, præsternit.

Nam, ut idem Justinianus in l. 1. C. de reter. jur. enue. prædixit, omnia nostra meritò facimus, quibus nostram auctoritatem impertimur, & qui laudabiliter factum emendat, laudabilior est eo, qui primus invenit. Neque rarò accidit, ut qui aliorum inventa, vel in publicum edunt,

edunt, vel exactius disponunt, totius sibi facti nomen, gloriam & honorem usurpent, sic enim, ut Pomponius in l. 2. in princ. & in s. deinde ex his de orig. jur. scribit, Papirianum & Flavianum jus civile dictum fuit, quod Sextus Papirius, & Gneus Flavius ediderunt, non quia ipsi de suo ibi quicquam adjecerint, sed quod leges sine ordine latas, in unum redegerint. Sic etiam, ut eleganter ait Cassiodorus lib. 6. *variatarum infor. presci. amona. Ceres frumenta dicitur invenisse, Pan autem primus conspersas fruges coxisse, perhibetur. Unde & nomina ejus panis est appellatus. Ita & illa predicata est qua reperit, & iste laudatus est, qui decenter edenda humanis usibus applicavit.*

Verum hoc parricidarum supplicium etiam post Pompejam legem iterum in usu esse desisse, Paul. d. lib. 5. *sentent. tit. 24.* nos admonet, tradens suo tempore, jam non ut antea parricidas culleo insui, & in mare precipitari, sed ad bestias dari, vel vivos exuri, quo ex fonte manavit, ut Constantinus Imperator in d. l. unic. nova constitutione promulgata, rursus eandem poenam reduxerit, quam ad parentes etiam, qui liberos occidissent, quin & ad alias (ut multi putant) personas extendit, de quo tamen nos latiore, Deo duce, disputationem inferius inibimus.

CAPUT X.

De poena à Romanis in parricidas constituta peculiaris tractatio suscipitur. Parricidam ex Modestini sententia ante omnia virgibus cadendum. Hoc ex Romanorum more factum videri apud quos ultimum supplicium semper verbera precedebant. Portia, & Sempronia leges verbera à Civium tergo removerunt. Cur hac parricidis non profuerint. Quid sit more majorum supplicium sumeret. In instrumentis verberandi magnum fuisse Romanis discrimen. Virgibus civis, flagris servos, vitæ milites casos.

Age verò, & cum de poenæ temporibus, variisque mutationibus tractaverimus, ex ordine, ipsius supplicii partes, indagatone diligenti, pandere conemur, & in lucem proferte. Ergo parricida ante omnia sanguineis virgibus cædi jubetur; quod licet auctores, qui de hac re agunt, silentio involverint: & Constantinus d. l. unic. & Justinianus d. g. alia deinde, (licet verbosè hujus poenæ formam explicent) prætermisserint: Modestinus tamen exprimit satis, & simul majorum more institutum his verbis ostendit: *Pœna parricidii more majorum hæc instituta est, ut parricida virgibus sanguineis verberatus culleo insuiatur, &c.* Et Alphonus noster in l. 12. tit. 8. p. 7. in Regio septempartito jure à Modestino mutuatus; ita scriptum reliquit: *Mandarón los Emperadores è los sabios antiguos que este à tal que fizo esta enemiga (Parricida nempe) que sea azotado publicamente ante todos, è de si que lo metan en un saco de cue-*

ro, &c. Et sanè quamvis Francisci Hotomani de legib. c. de l. Pomp. de parric. quicquid à Modestino præter culleum, in hujus supplicii impositione mori majorum tribuitur à Triboniano sui temporis contemplatione habita; (prout alia plura Triboniani frequens hic mos qui passim notatur ab Ant. Fabr. in suis conjec. lib. Ant. Cont. 1. success. c. 13. Corras. 5. mis. c. 17. Ravard. 2. var. c. 10. & 3. c. 15.) ex novis legibus additum putet: Ego jam tum Modestini tempore in usu fuisse ea omnia, & hæc præsertim, de qua nunc loquimur, verberationem, magis opinor. Frequentissima quippè erat Romanorum consuetudo, ut flagellatio solemnissimi supplicii antecessor esset, & raro quis nisi verberatus, crucem, suspendium, securim, aut aliud mortis genus pateretur. Inde Livius lib. 1. legem horrendi carminis dicit, qua cavebatur, ut perduellionis damnatus, intra, aut extra pomerium verberaretur, & infelici arbore postea suspenderetur. Et Judæi apud Joseph. lib. 5. excid. c. 32. *Flagellati. & præcicati ante mortem omne genus verberibus, crucifixi dicuntur.* Et Polyb. lib. 1. ubi de militibus, qui Rhegium injusto bello occupaverant, & victi deinde Romam puniendi transmissi fuerant, loquitur: *Omnibus (inquit) in medio foro verberatis, ex Romanorum more, cervicibus præcisæ sunt; quam eandem historiam recensens Valer. lib. 2. c. 2. addit: Senatam quod minore cum invidia id perageretur, quinquagenos per singulos dies virgibus casos securi percussis jussisse.* Sed & Suetonium in Claud. c. 34. tum verò præcipue in Nerone c. 40. expressius eundem morem ostendit, sic inquit: *Inter moras perlatos à curesore Phaontis codicillos præripuit, legitque se hostem à Senatu judicatum, & queri ut puniatur more majorum; interrogavitque quale esset id genus poenæ: Et cum comperisset, nudis hominis cervicem inseri furca, corpus virgibus ad necem cædi; conterritus, duos pugiones, quos secum tulerat, arripuit, &c.* Conducunt etiam in eandem rem, disera alia, & perspicua bonorum auctorum testimonia, quæ Justus Lips. lib. 2. de cruce c. 2. & Pet. Fab. lib. 2. Semestr. c. 7. in princ. & c. 6. paulò post princ. viti ingenii, & omnigenæ eruditionis ergo ab omnibus suscipiendi, affatim congresserunt. Qui ambo ex hoc more Jesum Christum Dominum, ac servatorem nostrum à Pilato, antequam Judæis ad crucem concederetur, flagellis atrocioribus casum, doctè ut solent cætera notaverunt. Enimverò & si sempronia, & Portia legibus, Romanorum civium tergo consultum fuerit, cautumque ne quis magistratus de capite civis in jussu populi judicaret, eumve virgibus cædere, sed damnato exilium permitteret, ut docet Cicer. in orat. pro Rabir. *perduel. reo illudens & cavillans in Labienum, Portia lex (inquit) virgas ab omnium civium corpore amovit, hic misericors flagella retulit, Portia lex libertatem civium liciori eripuit, Labienus homo popularis carnifici tradidit.* Et alibi Verrem accusans: *O nomen dulce libertatis! ô jus eximium nostræ civitatis! ô lex Portia,*

legisque Sempronia! ô graviter desiderata, & aliquando reddita plebi Romana Tribunitia potestas! huic tandem omnia reciderunt? Et ultra Cicer. Salust. Plutarch. & alii, (quos Ant. Aug. c. de l. Porcia, Hotomannus eod. c. & c. d. l. Sempronia: Paul. Manutius pag. 142. & 116. Joann. Rosinus lib. 8. antiquit. c. 2. Cælius Rhodiginus lib. 10. lect. antiq. cap. 5. Zanclus ad Sall. pag. 142. Romanorum legum scriptores retulerunt. Adhuc tamen parricide propter sceleris atrocitatem, earum legum jure & honore caruerunt, & ab eis tantum crimen exceptum videbatur, nimirum quia jura civis ei reservari minimè debuerunt, qui ipse naturalia omnia, atque civilia jura, tam fædo crimine violasset, ut non malè Hotomannus d. c. de l. Sempron. de jure civitatis, animadvertit. Quò respexisse credendus est Tullius dum in oratione pro Roscio, vetus in parricidio supplicium commemorat, nec non Modestinus in d. l. penult. dum illud more majorum imponi faceret: Nec enim significat (ut jam alio in loco explicavi supra c. 8.) poenam hanc moribus non legibus institutam; sed puniri ex lege Pompeja parricida, de eiusque supplicium sumi, sicut majorum tempore fieri solebat, id est ante jus novum Portia lege constitutum, quæ damnatis non animam eripi, non virgas inferri, sed exilium permitti juserat, eorumque corpora potestati carnificis exemerat.

Ita enim S. C. quo socios Lucii Catilinæ apud Salustium more majorum puniendos, sanctum est, hanc significationem habere doctissimus vir, & alii æquandus pluribus unus Alciatus lib. 4. parerg. cap. 21. adnotavit; & juxta eandem sententiam Cornelius Tacitus lib. 14. *Annal.* novis legibus, majorum mores opponit. Censuit (inquit) Marullus Consul designatus reum more majorum necandum: contra Thrasea disseruit, carnificem, & laqueum pridem abolita, & esse poenas legibus constitutas, quibus sine judicium sævitia, & ipsorum infamia supplicia decernerent, quin in insulam publicanis bonis iret, &c.

Quibus locis alia non minùs expressa adjicit Petrus Faber dicit. lib. 2. Semestr. cap. 7. cuius scrinia variarum rerum cognitione referta supplicia, necessarium non arbitror. Nec enim ex illis sum, qui ut Plautina illa mulier in Trucul. alienos fectus, alienamque eunt prolem suppositum sibi. Est enim benignum, ut Plin. ait, in præm. natur. hist. & plenum ingenii pudoris, sateri per quos profeceris: obnoxii verò animi, & infelicitis ingenii, deprehendi in furto malle, quam mutuum reddere. Illud super pondum fuerit, parricidam virgibus quidem afficiendum esse non, flagris, aut loris: nam hæc apud Romanos inhonestiora erant, & raro nisi in servos usurpabantur. Sic apud Terent. in Adel. Sanio sibi intentata lora exclamat, & indignatur. *Ad necem operiere loris. San. loris liber?* Et ab hac nota servilem Menæ conditionem Horat. epod. od. 4. approbat:

*Scelus flagellis hic triumphalibus
Præconis ad fastidium.*

Quem locum latissimè Petrus Faber lib. 2. cap. 6. videndus etiam lib. 1. cap. 17. exponit, & Just. Lips. lib. 2. de cruce c. 3. in eandem rem simul cum aliis adducit, & Hor. 2. epist. 2. idem alio loco non minùs eleganter ostendit, sic inquit:

In scalis latuit metu pendentis habena.

Eoque (ut præteream alia quæ Cæl. Rhodig. lib. 10. lect. ant. cap. 5. & Barnab. Brisson. verb. habena, latè notarunt) respicit Calistr. l. C. in leg. veluti 7. ff. de pœn. qui flagellorum castigationem graviorem poenam, quam fustium admonitionem insinuat. Et Macer in l. in servorum 10. ff. de pœn. facit l. in metallum 12. de jure fisc. ubi latissimè Cujac. dum scribit: *Ex quibus causis liber fustibus caditur, ex eisdem servorum flagellis cædi.* Etenim in instrumenti genere quo quis vapulare, non parum discriminis constituebant Romani, & quædam verbera servorum propria, libertorum quædam, quæ ab ingenuis aliena reputabantur. Unde & Imperatores scripserunt, in l. consensu 8. Cod. de repud. mulierem habere justas divortii causas: *Si se verberibus, quæ ingenuo aliena sunt, afficentem maritum probaverit.* Et Plin. de nat. hist. lib. 14. cap. 1. de vite loquens: *Vitis ipsa (ait) & in delictis etiam poenam honorat.* Erat quippè fustigatio, quæ vite fiebat militum propria, nec omnium quidem, set eorum olim tantum, qui civis Romani essent. Alii namque scelera sua flagellis, & virgibus luebant, quousque Livius Drusus, & Cajus Gracchus Tribuni plebis, ne liceret quemquam Latini nominis virgibus afficere, sed vitibus plebiscito sanxere, in hac re Latinos populos Romanis coæquantes, ut refert Plutarch. in Gracchis, & Petr. Crinit. de honest. discip. lib. 22. c. 2. Alex. genial. 4. c. 10. in fin. Hotom. in indice leg. Rom. c. de l. Livio de sociis, & alii notarunt. Ex quo ritu, vitam Centurionum, aliorumque militia Ducum, & Principum fuisse, optimè P. Pithæus advers. lib. 1. c. 15. & Just. Lips. lib. 5. de milit. Rom. dial. 18. advertunt. Indèque lucem accipit Tacit. lib. 1. *annal.* qui Centurio (inquit) Lucillus interfectus, cui militibus factis vocabulum, Cædò alteram, indiderant, quia fracta vite in tergo militis, alteram, & alteram posebat. Atque etiam Macer. l. C. in l. milit. agrum 13. ff. de re milit. qui de delictis militum agens, *Enim (ait) qui Centurioni castigare se volenti resistit, veteres notaverunt: si vitam tenuit militiam mutat; si ex industria fregit, vel manum Centurioni intuli, capite puniunt.* Sed & angulæ etiam erant, & scorpiones, & alia flagrorum genera de quibus plenè Jacob. Durant. lib. 1. var. c. 15. scripsit.